

Aktualijos

Kai pritrūksta žodžio... XXI a. vaikų ir jaunimo verstinės literatūros naujadarai

2024 m. Lietuvos literatūros vertėjų sąjunga ir Lietuvių kalbos draugija, gavusios Lietuvos kultūros tarybos paramą, surengė penkių seminarų ciklą „Literatūros vertėjas ir lietuvių kalba“. Diskutuota apie vertėjų ir redaktorių santykius, apžvelgti lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos taisyklių pokyčiai, aiškintasi, kaip tekstų kūrėjai ir redaktoriai elgiasi su variantiškais kalbos reiškiniiais. Visų seminarų apžvalgos skelbtos „Gimtojoje kalboje“.

Nagrinėtinų klausimų vertėjams ir redaktoriams kyla begalė, tad 2025 m. seminarų ciklą nuspręsta tęsti. Pirmuose doiejuose seminaruose sumanyta pažvelgti į mūsų vertėjų, kūrėjų ir redaktorių kalbinį kūrybingumą, pasireiškiantį visų pirmiausia naujų žodžių kūrimu. Gegužės 15 d. seminaro tema buvo „Kai pritrūksta žodžio... XXI a. vaikų ir jaunimo verstinės literatūros naujadarai“. Su vertėjais ir redaktoriais bendravo Lietuvių kalbos instituto Bendrinės kalbos tyrimų centro mokslininkė, viena iš „Bendrinės lietuvių kalbos žodyno“ rengėjų, ilgametė Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros asociacijos (IBBY) Lietuvos skyriaus rengiamų verstinės literatūros apdovanojimų komisijos narė **Aurelija Gritėnienė**. Po seminaro su lektore dar sykių atsivertėme jame nagrinėtus pavyzdžius.

Kiek jau metų domitės verstine vaikų ir paauglių literatūra ir skaitote ją ne tik kaip mama savo vaikams, bet ir kaip specialistė?

Naujadarus, aptinkamus verstinėse vaikų ir jaunimo prozos knygose, kaupiu maždaug nuo 2010 metų. Šios srities tyrėjai neturi automatinių įrankių, dar nėra išrasta naujadarų gaudyklių, tad viską, ką pastebiu, užsirašau, tada patikrinu, ar toks žodis yra žodynuose, jei ne, traukiu jį į savo kaupiamą naujadarų sąrašą.

Seminare apžvelgiau medžiagą, sukauptą skaitant 22 autorių 26 knygas. Knygos, iš kurių rinkti naujadarai, verstos iš įvairių kalbų (daugiausia – iš anglų, taip pat yra vertimų iš vokiečių, prancūzų, suomių, norvegų, švedų, olandų, latvių, slovėnų ir kitų kalbų).

Ar galima nujusti, kuriame kūrinyje bus daugiau naujadarų, o kuriame mažiau?

Kartais autorius pats išpėja, kad jo kūrinys žada kalbinių netikėtumų: „Būk atsargus! Čia siaubo istorija. Ir gausybė sugalvotų žodžių“ (Walliams 2016: 11). Kartais knygų pavadinimai leidžia tikėtis, kad knygoje galėtų būti naujadarų: „Blogiuoko Henrio vaiduoklynas“ (Francesca Simon), „Žiurkainis“ (David Walliams), „Graudaragio užkalbėjimas“ (Siiri Enoranta). Tačiau pasikliauti vien netikėtu pavadinimu neverta.

Apskritai daugiausia naujadarų galima rasti mokslinės ir maginės fantastikos knygoje, taip pat jie dažnesni utopinėje literatūroje. Šios literatūros išskirtiniai bruožai: tikrovės ir fantazijos pasaulių susilieėjimas, magiškų elementų integravimas į kasdienę aplinką, herojaus kelionės motyvas, skirtas asmeniniam augimui, tobulos visuomenės su alternatyvia socialine, politine santvarka kūrimas. Tokia literatūra reikalauja ir atitinkamos kalbos, nes autorius turi kaip nors įvardyti magiškus terminus, užkeikimus, fantastines būtybes, vietas, veiksmus, naujus visuomeninius reiškinius, socialines naujoves ir pan. Šie kūriniai dažnai jau savaime išsiskiria vaizdinga kalba, metaforomis ir naujadarų gausa. Nors iš tiesų naujadarų gausa labiau priklauso ne nuo literatūros žanro ar rūšies, o nuo individualaus autoriaus kūrybinio stiliaus, jo polinkio eksperimentuoti su kalba.

Kókius vaikų ir paauglių verstiniėje literatūroje àptiktus žodžius Jūs kaip leksikografė laikote naujadarais?

Tradiciškai naujadarais laikomi savo kalbos priemonėmis naujai pasidaryti žodžiai, dar nepatekę į atraminius žodynus. Tad ir kiekvieną naują, nematytą, įdomų žodį, atrastą vertime, visada patikrinu akademiniame „Lietuvių kalbos žodyne“, „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“, „Bendrinės lietuvių kalbos žodyne“.

Kaip teigia naujadarų tyrėja Rita Miliūnaitė, normaliomis kalbos raidos sąlygomis naujų žodžių sudarymas iš jau esamų kitų žodžių yra našiausias leksikos papildymo bei atnaujinimo būdas. Naujadarai rodo vidines kalbos išgales atsinaujinti savomis raiškos priemonėmis. Naujadarų kūrimas parodo ir pačios kalbos, ir ja kuriančiojo kūrybines išgales. Vertėjui dar svarbu rašytojo tekste aptiktą tos kalbos naujadarą adekvačiai perteikti vertimo kalbos skaitytojams.

Pranešime apžvelgiau tik verstiniuose, lietuviškuose, tekstuose àptiktus naujadarus. Lyginti juos su originalo tekstu būtų atskiras didelis darbas – neabejotinai įdomus, ir, tikiuosi, kad kas nors ateityje to imsis.

Kurių kalbos dalių naujadarų yra daugiausia? Su kokiomis darybos priemonėmis jų pasidaroma?

Tarp mano sukauptų naujadarų daugiausia vardažodžių – daiktavardžių ir būdvardžių. Gausu daiktavardžių – priesagų vedinių. Tai, pavyzdžiui, įvairių asmenų ir padarų pavadinimai:

*Akimirką atrodė, kad ji mato **dryžuotę** skusta galva ir su bjauriais medpadžiais* (Adlington 2023: 248); *Dauguma kūrinių tikisi būti pakelti į **alyvuotojus*** (Wegelius 2021: 229); *Buvo rinktinis **kvidičininkas*** (Rowling 2007: 122); *Štai ką tikriausiai reiškia DRM – Dantis-to ir **Raganisto** magistro laipsnis* (Walliams 2016: 311); *O jeigu ji **trilijonierė?*** (Walliams 2014: 51).

Kita gana gausi grupė – vardažodiniai daiktų, medžiagų, patiekalų pavadinimai:

Ar *mėtinukas* padėtų susikaupti? (Walliams 2016: 235); *Ieškojome slaptų tunelių ir paslėptų lobių, kaip buvo aprašyta senose knygose arba pranešiklių pasakojimuose* (Itāranta 2017: 13); *Žinojau, kur rasti visas tepalines ir sutepiklius* (Wegelius 2021: 222); *Mano pirmasis vaikainis* (Walliams 2015b: 189).

Prireikus pasidaroma veikslių, abstrakčių sąvokų pavadinimų:

Alfis išsižiojo, rodydamas, koks jo bedantiškumas (Walliams 2016: 221); *Niežėjo niežulių niežuliausiai. Trumpai tariant, niežumynas* (Walliams 2015b: 98); *Redaktorė Ruta Oltaims taip pat turėtų būti apdėkota už jos kruopštišką redagavybę* (Walliams 2016: 10).

Kaip elgiasi vertėjai, kai susiduria su akivaizdžiai rašytojų išgalvotais dalykais – vietų, veikėjų, santvarkų pavadinimais?

Vertėjams nelieka nieko kito, tik kurti patiems. Galimas dalykas, kad prie to prisideda ir redaktoriai, bet šiaip ar taip galutinis rezultatas būna įdomus. Lietuviško teksto skaitytojas – vaikas, paauglys, kurio kalba dar tik formuojasi, mato, kaip originaliai pasinaudota savos kalbos žodžių darybos išgalėmis – sukurti asmenų, gyvūnų, įvairių būtybių pavadinimai:

Galėtų būti inkšlys, tik galva mažoka... (Chanfreau 2024: 58); *Būtų buvę nefaina atsidurti toje susikaustėlių mokykloj* (Pavlenko 2024: 60); *Į langą zvimdamas plakėsi mažas dvejojškis* (Chanfreau 2024: 128); *būrys prunkštukų sparneliais plakė jai į kojas* (Enoranta 2019: 13); *Vega pamatė šuoliuojančių nykštukinių vėplinukų būrelį* (Chanfreau 2024: 167).

Priesaginiais naujadarais perteikiami rašytojų sugalvotų vietų ir santvarkų pavadinimai:

Šiaurinis rūmų galas, tas, kuris veda į dramblidę ir automobilių garažą, priklauso tarnams (Wegelius 2021: 311); *Blogiuko Henrio vaiduoklynas* (Simon 2008: 29); *Gyvilizmas – tai socialinė tvarka, kuri įsigalės, kai žmonės bus nušluoti nuo žemės paviršiaus ir ją vėl valdys gyvuliai* (Roza, Stepančič 2024: 18).

Paskaitoje apžvelgėte daug neįprastų ir, rodos, visai neypatingų deminutyvų, rastų vertimuose. Ar juos visus taip pat priskirate prie naujadarų?

Lietuvių kalba pasižymi deminutyvų gausa ir jų darybos priemonių įvairumu. Deminutyvų, kuriais išreiškiamas dalyko vertinimas ir su tuo susijusios emocijos (nuo pasigėrėjimo iki pasibjaurėjimo), galima pasidaryti su 93 priesagomis. Skaitydama vaikų ir paauglių literatūros vertimus, randu nemažai žodynuose nefiksuotų deminutyvų. Žodynininkams ne visada lengva apsispręsti, kuris aptiktas naujas deminutyvas trauktinas į žodyną kaip savarankiškas leksikos vienetas. Galiu pasakyti, kad kai kurie deminutyvai, aptikti mano skaitytuose vaikų ir paauglių literatūros vertimuose, bus įtraukti į „Bendrinės lietuvių kalbos žodyną“: *balionėlis, bangelė, debesėlis, kapelis, kruopelytė, ligoniukas,*

moterytė, paltukas, pievelė, pomidoriukas, sekundėlė, skruzdėlytė, sodelis, statulėlė, stiebelis, stiklainiukas, švieselė, traukinukas, tvenkinėlis, valandžiukė, vietelė, virpuliukas ir kt.

Atskirai aptartina daiktavardinių deminutyvų funkcija literatūroje – ironija, pašiepiamasis atspalvis, personažo individualizavimo būdas:

*Tau buvo sutrenkta galva per **avarijėlę** (Walliams 2015a: 84); Gal tu žinai, kur gali būti tie **dokumenčiukai?** (Walliams 2015a: 87); Nes, mano brangioji **dukterėčiuke**, kas gi geriau tavimi pasirūpins (Walliams 2015a: 84); dėkui už visą jūsų **tikėjimiūkštį** manimi (Walliams 2016: 10).*

O kaip greta tokios priesaginių daiktavardžių gausos atrodo priesaginiai būdvardžiai?

Priesaginių būdvardžių, galimų laikyti naujadarais, mažiau negu daiktavardžių. Daugiausia, žinoma, yra populiarių priesagų *-iškas* ir *-inis* vedinių. Su priesaga *-iškas* tradiciškai nusakomas panašumas į pamatinį žodžiu pasakytą daiktą ar būtybę:

*Aš – **karalieniškojo** kraujo! (Enoranta 2019: 229); kelias šeimas, virškinančias **pantagriuelišką** kalną maisto (Pavlenko 2024: 111); Keli labai **rimtuoliški** padėkojimukai (Walliams 2016: 10); galima pamatyti žmones, kurie kaip skruzdės įeina ir išeina iš karamelinų savo namelių, važinėja **skruzdžiškais** automobiliais ir skundžiasi **skruzdžiškomis** savo bėdomis (Chanfreau 2024: 10).*

Priesagos *-inis* vediniais nusakoma kilmė, priklausymas kam nors, medžiaga, iš kurios kas nors padaryta, ir pan.:

*jas išmesdavo į apkasą **albinosinių** aligatorių pašarui (Enoranta 2019: 240); pamanė, kad tai, ko gero, vienintelis kartas istorijoje, kai linčiuotojų minia apsirengusi vien **elastaniniais** drabužiais (Walliams 2014: 159); Tarkim, jeigu būtų buvęs pirmadienio vakaras, jie valgytų lazaniją su indiška vištiena, jei trečiadienis – **kebabinę** picą (Walliams 2014: 57).*

Priesaginių būdvardžių pasidaroma dėsningai, pagal vyraujančius darybos modelius: *du **livrėjuoti** indai* (Wegelius 2021: 259), plg. *kostiumuotas, frakuotas*.

Bet, ypač ne kartą čia cituoto rašytojo Deivido Valjamso kūrinuose, pasitaikė labai neįprastos darybos priesaginių būdvardžių:

*dėkoju jums abiem už jūsų **neįtikėtinulį** viršelį ir teksto dizainybę (Walliams 2016: 10); Pagaliau jis padarė kai ką **direktoringo** (Walliams 2016: 163); Esate **gerulėniškiausias** (Walliams 2016: 10); Tu įsitikinęs, kad nori sužinoti patį **šlykštutiniausią** dalyką? (Walliams 2016: 232).*

Minėto rašytojo vertimuose radote taip pat ir neįtikėtinai darybos priesaginių prieveiksmių. Probėgšmais paskaičiusi anglakalbių literatūros kritikų atsiliepimų susidariau įspūdis, kad ne visus žavi jo žodžių kūrybos gebėjimai, o viename straipsnyje stačiai rašoma, kad autorius, nukalęs kokį nors neįtikėtiną žodį, taip gėrėsi savimi, kad net pridėda išnašą, o šiaip stengiasi per daug su teksto dailinimu neapsisunkinti.

Taip, šio madingo rašytojo kūryba, ypač jo leksika, turbūt verta atskirų tyrimų, o jo vertimai į lietuvių kalbą – recenzijų. Šį kartą galima pažiūrėti, ką su tais jo kalbiniais atradimais veikė lietuvių vertėjai:

*apkabink mane stipriai kaip meškinas, prašau. Tvirčiausiai, plačiausiai, **apkabiniškiausiai** – kaip tik gali* (Walliams 2016: 249); *Tiesą sakant, skambėjo kaip reikiant **baugulinamai*** (Walliams 2016: 55); ***Galiausiškai** milžinioniškas padėkojimas mano agentui Polui Stivensui* (Walliams 2016: 10); *Vinė atrodė taip, tarsi kas būtų įmerkęs oro balioną į milžinišką kibirą vanilinio kremo. Ji buvo **orobalioniškai-kremiška** nuostabi* (Walliams 2016: 424); ***Pirmėliausia** [dėkoju] didžsvarbiam Toniui Rosui* (Walliams 2016: 10); *Niežėjo niežulį **niežuliais*** (Walliams 2015b: 98).

Iš Jūsų surastų naujadarų daiktavardžių išsiskiria dūriniai, ypač turintys antrąjį daiktavardinį dėmenį. Atrodo, kad jais galima pavadinti begalę dalykų – nuo paprastų tikrovės objektų iki rašytojų fantazijoje gimusių augalų, gyvūnų, gamtos reiškinių.

Dauguma tokių vertimuose aptiktų dūrinių yra vadinamieji determinatyviniai dūriniai – vienas jų dėmuo (dažniausiai pirmasis) apibrėžia kitą, jį susiaurindamas, patikslindamas. Kaip ir sakėte, jais pavadinami paprasti tikrovės objektai, kartais net neįtarsi, kad to žodžio dar nėra žodyne:

*Siaurasnapiai ilgakojai paukščiai braidė palei lėkštas smėlio sąnašas **giliavagės** pakraščiuose* (Wegelius 2021: 540); *žiūrėjau į laivus **inkaravietėje** ir valgiau apelsinus* (Wegelius 2021: 237); *geresnės mūzos nerasi visame vakariniame **jūržemyje*** (Enoranta 2019: 65); ***Puskorpūs** bosų pusėje buvo naujas* (Wegelius 2021: 137); *Iš kairės plytėjo **raudonsmėlio** uolienos* (Montgomery 2018: 56).

Kita grupė pavyzdžių – ir man jie labai mieli, nes atitinka lietuvių kalbos augalų ir gyvūnų pavadinimų darybos dėsningumus, – vertėjų sukurti autorių sugalvotų augalų ir gyvūnų pavadinimai:

*Susėdę sode jie gurkšnojo Hektoro spaustas **danguogių** sultis* (Chanfreau 2024: 26); *praėjo **nykštukžiedžiais** apsodintą akmenų krūvą* (Chanfreau 2024: 56); *ten auga vieninteliai pasaulyje **raktamedžiai**. [...]. Juk matei, Vega, kokius puikius, sunkius raktus sunokina vasaromis* (Chanfreau 2024: 114); *kvėpėjo taip, lyg ant **šlakiagėlės** kas nors būtų užlašinęs porą lašų medaus* (Enoranta 2019: 410);

*Vega matė, kad tai didysis **akysparnis**. Tos dėmės ant sparnų veikė kaip akys* (Chanfreau 2024: 95); ***asiliaskruzdės** jau galėjo būti tikros, kad jiedu daugiau nebejudės* (Enoranta 2019: 168); *klausiausi, kaip **liepsnamusės** bilsčioja į įkaitintas stiklines žibintų sienes* (Itärananta 2017: 19); ***Graudaragio** pilve išsišėpė mažutėlis **linksmaragis*** (Enoranta 2019: 459); *milžiniškas **perkūnpaukštis** pagrobė Trišakio pusiasalio žmones* (Enoranta 2019: 11); *Iš tos pačios pusės pasirodė du už letenėlių susiėmę **raguotmoliuskiai*** (Chanfreau 2024: 167); *Jis yra rašęs apie tūkstantkojų paukštį ir skraidantį **žvyrdriežį*** (Enoranta 2019: 54).

O sudurtinių būdvardžių – taip pat mažiau negu daiktavardžių?

Taip, mažiau. Ir vėl jie skyla į dvi grupes. Vienais pavadinami kasdieniai reiškiniai ir stebiesi, kaip šitų žodžių dar nėra žodynuose:

Miglasklaidys priešais išvydo **apvaliažandę** mergaitę (Enoranta 2019: 290); *Ana padėjo man išrinkti dailų augalą **kasšeštadieniniame** gėlių turguje* (Wegelius 2021: 161); **kietapadžiai** sandalai pavargusioms kojoms buvo nepatogūs (Itāranta 2017: 35).

Kiti sukurti tik tam kūriniiui, tai situacijai:

Dantastraublis klumpis, – nusijuokė Vega (Chanfreau 2024: 75); skraidžiojo **ilčiadančiai** šikšnosparniai (Enoranta 2019: 83).

Dabar daug kalbama apie kontaminacinius darinius kaip populiarėjantį darybos būdą. Ar tokių darinių sukuria vaikų ir jaunimo literatūros vertėjai?

Mokslininkai pastebi, kad tokių darinių daugėja, ir linksta juos vertinti kaip inovatyvios darybos rezultatą. Tai žodžiai, sudaryti iš dviejų ar daugiau žodžių dalių, paremtų panašiu skambesiu ar reikšmėmis. Populiariausias darybos būdas – sulieti du žodžius, imant pirmojo žodžio pradžią ir antrojo pabaigą. Kontaminaciniai dariniai vartojami siekiant kalbos ekonomijos: rašantieji ar kalbantieji siekia perduoti daugiau informacijos taupesnėmis kalbinėmis priemonėmis:

*galbūt rasime tavo mamą Katią ir išnarpliosime **circuratūros** paslaptį. [...] Nelsonas [...] suplakė į vieną žodžius „cirkas“ ir „temperatūra“* (Chanfreau 2024: 112); *Visa ola – katedra iš dantų. **Dantedra*** (Walliams 2016: 355); *Tai didžiausias **keksmobilio** privalumas, – atsakė Hektoras. – Jis lyg didelė kepimo krosnis! Kas kilometras iš bagažinės iššoka po skardą ką tik iškeptų keksiukų* (Chanfreau 2024: 99).

Ar verstinėje vaikų ir jaunimo literatūroje pasitaiko keistų, neįprastos darybos dūrinių?

Taip, tokių dūrinių radau ne vieną. Matyt, jais siekiama perteikti ypatingus, neįprastus originalo naujadarus:

*ką jau kalbėti apie tuos [gyvūnus], kurių tiesiog neįmanoma apibūdinti: **keturžovynkojus*** (Chanfreau 2024: 22); *saulė daiktais metė šviesą ant samanų ir žėrėjo ant praskrendančių **laumžirgežerių** sparnelių* (Enoranta 2019: 435); *Visi [gydytojos įrankiai] atrodė skirti skausmui sukelti. **Širdstabdžios, ašarspaudžios, užpakalveržios** priemonės* (Walliams 2016: 197).

Kalbėjome apie vertimuose rastus naujadarus vardažodžius irrieveiksmius. O ką galima pasakyti apie veiksmožodžius?

Veiksmožodžiai naujadarai paprastai remiasi potenciniu (numanomu, žodynuose, vartosenoje nefiksuotu) darybos pamatu. Jų dažniausiai pasidaroma su priesagomis *-(i)auti, -uoti* ir *-inti*. Dalis iš jų tikriausiai taip ir liks kaip okazionalizmai tame viename kūrinyje:

*Jam nesvarbu, ar kas pasipainios kelyje, tiesiog „**nukrauliudavo**“ visus šalin nuo savęs* (Gmehling 2024: 73); *Alfis karštligiškai ieškojo tinkamo žodžio. – ...**mopedinti*** (Walliams 2016: 174); *Ir jiedu mokėsi tokių naujų žodžių kaip [...] **uodegiauti**, o tai reiškė iš akmenų tarpelių rinkti nukritusias rainių driebų uodegytes* (Enoranta 2019: 384).

Aptartais pavyzdžiais beveik ir atsakėte į klausimą, koks tų vertimuose Jūsų aptiktų naujadarų likimas: kurie iš jų gali įsilieti į bendrą lietuvių kalbos leksikos fondą, o kurie taip ir liks vieno rašytojo vienos knygos puslapiuose?

Dalį šiame pranešime apžvelgtų naujadarų galėtume vadinti okaziniais, nes jie yra neįprasti, nebūdingi bendrajai vartosenai, pasitaikantys tik tam tikrame kontekste, tyčia pasidaryti tik tai progai. Tokie naujadarai iš prigimties nelinkę paklusti bendriems dėsningumams, dažnai yra netipiniai. Į pagrindinius žodynus jie paprastai nepatenka, nes yra spontaniškos kūrybos, kalbinio žaidimo rezultatas.

Kita dalis analizuotų naujadarų iš pirmo žvilgsnio atrodo kaip įprasti lietuvių kalbos žodžiai, jeigu nepatikrintume žodynuose, net nesuprastume, kad tai naujadaras. Pavyzdžiui, priešdėlinės darybos veiksmažodžiai: *apdėkoti, apsnarglinti, išmanevruoti, nudrambloti, nukrebždėti, sumintyti* ir pan., kai kurie dūriniai, pavyzdžiui, *auksakailis, kietapadis, penkiakojis, silpnakinkis, šiurkščiarankis, trumpageležtis* ir pan.

Darybos požiūriu daugiausia naujadarų daromasi su įvairiomis priesagomis ir dūrybos būdu. Dauguma jų remiasi į žodynus įtrauktais žodžiais, bet pasitaiko naujadarų, kurie remiasi potencialiais pamatiniais žodžiais.

Naujadarai tekstuose dažniausiai suprantami ir be didesnio konteksto, nes paprastai jų leksinė reikšmė sutampa su darybine, pavyzdžiui, *dramblidė, galugatvis, pranešiklis, skruzdiškas, trilijonierius* ir kt.

Pasitaiko autorių (ar vertėjų), kurie ypač mėgsta kurti naujadarus iš potencialių (okazinių) žodžių; tokius naujadarus vaikams suprasti nėra lengva, jų reikšmę jie dažnai gali tik nuspėti, ir klausimas, ar tokie vediniai skaitytojų nepradedą erzinti, nes perspausta ir ne visada pamatuota kūryba gali priartėti prie įmantravimo (*gerulėniškiausias, šlykštutiniausias, apkabiniškiausiai, smarkiškiau, orobalioniškai-kremiškaiai*). Kažin, ar vaikus sužavės ir sunkiai ištariami, ilgi sudurtiniai naujadarai (*širdstabdus, ašarspaudus, užpakalveržus* ir pan.).

Atlikus surinktų naujadarų analizę galima teigti, kad šiuolaikinės vaikų literatūros kūrėjai nebijo kalbos atsinaujinimo, kitioniškumo. Rašytojai (matyt, ir vertėjai) ieško naujų raiškos formų, jiems neužtenka į žodynus įtrauktų žodžių.

Turint prieš akis platesnį verstinės vaikų ir jaunimo literatūros kontekstą akivaizdu, kad ir vertėjai, ir redaktoriai vis drąsiau žaidžia, eksperimentuoja su kalba ir jaunajam skaitytojui labai dažnai parodo, kokia lanksti, paslanki ir tinkama kūrybai yra lietuvių kalba. Nemažai vertėjų sukurtų naujadarų yra tikrai vaizdingi, skamba melodingai, kuria vizualias asociacijas.

Naujadarų radimasis yra gyvas kalbos vystymosi procesas, įtraukti naujadarą į rengiamus žodynus ar ne, sprendžia leksikografs, o vertėjai ir redaktoriai yra potencialūs aiškinamųjų žodynų pildytojai.

Naujadarai ne tik patraukia vaikų ir jaunimo dėmesį. Grožinės literatūros tekstuose radę neįprastų, kitokių žodžių, jaunieji skaitytojai mato, kaip remiantis tam tikrais

modeliais galima žaisti su kalba, kurti naujus žodžius. Vaizdingi, žaismingi naujadarai gali paskatinti ir pačių skaitytojų kūrybingumą. Juk, pasak garsiojo vaikų literatūros specialisto Vinco Aurylos, vienas iš pagrindinių literatūros tikslų – lavinti vaiko fantaziją, jausmus ir kalbą. Šiai minčiai artimas ir kito vaikų literatūros tyrėjo Kęstučio Urbos teiginys: plačiąja prasme vaikų rašytojas (pridurkime – ir vertėjas) – irgi yra gimtosios kalbos mokytojas.

Kalbėjosi RITA URNĖŽIŪTĖ

Šaltiniai

- Adlington, Lucy 2023: *Raudonas kaspinas*. Iš anglų kalbos vertė Ina Jakaitė. Vilnius: Alma littera.
- Chanfreau, Sofia, Chanfreau, Amanda 2024: *Žirafos širdis labai didelė*. Iš suomių kalbos vertė Mantas Karvelis. Vilnius: Alma littera.
- Enoranta, Siiri 2019: *Graudaragio užkalbėjimas*. Iš suomių kalbos vertė Urtė Liepuoniūtė. Vilnius: Tyto alba.
- Gmehling, Will 2024: *Nuotykis vandens parke*. Iš vokiečių kalbos vertė Indrė Dalia Klimkaitė. Kaunas: Debesų ganyklos.
- Itäranta, Emmi 2017: *Vandens skonis*. Iš suomių kalbos vertė Viltarė Urbaitė. Vilnius: Nieko rimto.
- Montgomery, Lucy Maud 2018: *Anė iš Žaliastogių*. Iš anglų kalbos vertė Viltaras Alksnėnas. Vilnius: Alma littera.
- Pavlenko, Marie 2024: *Rita*. Iš prancūzų kalbos vertė Erika Sabaliauskaitė. Vilnius: Alma littera.
- Rowling, Joanne 2007: *Haris Poteris ir Išminties akmuo*. Iš anglų kalbos vertė Zita Marienė. Vilnius: Alma littera.
- Roza, Andrej Rozman, Stepančič, Damijan 2024: *Gyvulių ūkis. Komiksas George'o Orwello romano motyvais*. Iš slovėnų kalbos vertė Nikodemus Szczygłowski. Vilnius: Misteris Pinkmanas.
- Simon, Francesca 2008: *Blogiuo Henrio vaiduoklynas*. Iš anglų kalbos vertė Virgilijus Čepliejus. Vilnius: Alma littera.
- Walliams, David 2014: *Močiutė plėšikė*. Iš anglų kalbos vertė Inga Tuliševskaitė. Vilnius: Tyto alba.
- Walliams, David 2015a: *Klastinga tetulė*. Iš anglų kalbos vertė Lauryna Butrimienė. Vilnius: Tyto alba.
- Walliams, David 2015b: *Žiurkainis*. Iš anglų kalbos vertė Lauryna Butrimienė. Vilnius: Tyto alba.
- Walliams, David 2016: *Demon dantistė*. Iš anglų kalbos vertė Justė Nepaitė. Vilnius: Tyto alba.
- Wegelius, Jakob 2021: *Žudiko beždžionė*. Iš švedų kalbos vertė Raimonda Jonkutė. Vilnius: Aukso žuvys.